

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.12.2014 № 1528)

Ефективна ЕКОНОМІКА

Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет

№ 6, 2010 [Назад](#) [Головна](#)

УДК 330.15 + 332.04.

*Л. О. Добрянська,
старший науковий співробітник Львівського національного аграрного університету,
здобувач Ради по вивченню продуктивних сил України НАН України*

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ОСНОВИ КОНЦЕПЦІЇ РОЗВИТКУ СТРАТЕГІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

У статті дано визначення стратегічної екологічної безпеки (СПЕБ) розглянуті її основні складові та фактори формування, сучасний стан. Також сформульовані мета, принципи та основні напрями розвитку, визначені нормативно-правове, організаційне та фінансове забезпечення СПЕБ.

In article the definition of Strategic Potential of the Environmental Safety (SPES) is given, its structural parts, impact-factors and modern conditions are examined. The aim, principles, tendencies of development is determined. Regulatory and law background, management and finance support of SPES is defined.

Вступ. Стратегічний потенціал екологічної безпеки (СПЕБ) – об'єктивна система взаємозв'язків та відношень в сфері охорони навколишнього природного середовища та раціонального використання природних ресурсів, що спирається на рівень розвитку продуктивних сил та суспільну загальнонаціональну свідомість й спроможність влади формувати, реалізовувати та вдосконалювати природоохоронну діяльність в межах держави. СПЕБ – це у економічному вимірі – наявність макроекономічного підґрунтя, що реалізується у системі уможливлення й забезпечення створення й впровадження природоохоронних й ресурсозберігаючих технологій, наявності відповідних матеріальних й організаційних ресурсів та інформаційного забезпечення, у соціальному (суспільному) вимірі – наявність суспільної свідомості та готовності сприймати, реалізовувати та забезпечувати неухильну підтримку екологічних пріоритетів у формування планів, проєктів, програм суспільного розвитку, у екологічному вимірі – підтримка наявних та розвиток новітніх пріоритетів формування й реалізації екологічної політики, що спирається на дотримання природоохоронних зобов'язань всіх ієрархічних рівнів державної політики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На загал, стратегічний потенціал пов'язують з діяльністю підприємства (І.Р.Бузько, В.В.Микитенко, В.Г.Герасимчук [1] та ін.), однак, рідше, мається на увазі стратегічний потенціал регіону чи його окремих складових (роботи З.В.Герасимчук, І.М.Вахович, Л.Л.Ковальська, Л.М.Черчик) або продуктивних сил (Л.Г.Чернюк, М.І.Фашевський, Є.В.Хлобистов [8], П.Т.Бубенко та ін.), і зовсім не дослідженою проблемою є стратегічний потенціал певного стану суспільно-природної системи або рівня безпеки суспільства і території. Ми розглядаємо стратегічний потенціал стосовно екологічної безпеки як певний «запас» міцності відносно суспільного забезпечення певних кількісних та якісних характеристик навколишнього середовища за критеріями безпеки для реципієнтів потенційного або безпосереднього негативного впливу. Цей «запас» уможливується набором об'єктивних характеристик розвитку продуктивних сил та суспільної готовності до відстоювання права на безпечне навколишнє середовище.

Отже, актуальність розробки концептуальних засад розвитку стратегічного потенціалу забезпечення екологічної безпеки визначається необхідністю державного регулювання процесів макроекономічної динаміки, що визначають або впливають на формування механізмів, інструментів, взаємозв'язків ринкових та адміністративних важелів охорони і раціонального використання природних ресурсів, уможливлення безпеки населення і території щодо надзвичайних ситуацій природного і техногенного характеру. Ці питання ми розглядали у попередніх роботах [3,4], але виключно з позиції просторового розвитку продуктивних сил. На часі визначення категоріального та концептуального апарату з позицій економіки природокористування та соціально-економічної складової комплексної проблематиці забезпечення екологічної безпеки. Наші дослідження спираються на фундаментальні роботи у цій царині Б.М.Данилишина [2,6], М.А.Хвесика [7], Є.В.Хлобистова і Л.В.Жарової [5,8] та ін.

Основні результати. СПЕБ визначається готовністю території і населення, економіки і соціальних інституцій до кліматичних змін, до змін у загальній кон'юнктурі ринків, до змін у паливно-енергетичних балансах, виснаженням природних ресурсів та освітнім рівнем працездатного населення. Важливою ланкою має стати демографічна структура, міграційні процеси, відкритість ринків праці, рівень попередження, реагування й подолання наслідків надзвичайних ситуацій природного і техногенного походження.

СПЕБ – це і можливість концентрації зусиль влади, економіки, суспільства в цілому для забезпечення певного рівня стабільності розвитку та виділення коштів на забезпечення екологічної безпеки. Головне у цих процесах – вибір і визначення питомих характеристик (факторів), що впливають на якість потенціалу, його стабільність і спроможність до розвитку і зміцнення.

На сьогодні існують декілька основних складових (потенціалів) СПЕБ. Це управлінський потенціал, ресурсний потенціал, соціальний потенціал, міжнародний потенціал. Та два рівні реалізації СПЕБ – це просторовий рівень та галузевий рівень.

Управлінський потенціал СПЕБ розподіляється на інституційний, інноваційний, інвестиційний, методично-нормативний та законодавчо-правовий важелі його реалізації.

Ресурсний потенціал СПЕБ (або т.зв. «ресурси забезпечення») визначається наступним складовими: територіально-природоохоронна – наявність природоохоронних територій та територій обмеженого господарського використання, територіально-навантажена – наявність та характеристики забруднених

територій та територій екологічно-небезпечної життєдіяльності, а також територій, для яких притаманні обмеження господарювання внаслідок забруднення навколишнього середовища; територіально-планувальна – наявність державних планів, проектів, програм щодо фінансового та організаційного забезпечення екологічної безпеки (фінансові та управлінські ресурси); територіально-інфраструктурна – наявність основних виробничих фондів природоохоронного призначення та рівень їх відповідності об'єктивним вимогам забезпечення екологічної безпеки (виробничі ресурси); енергетична – наявність альтернативних джерел енергії, еколого-обумовлених секторів економіки, «зелених» технологій тощо, рівень їх впровадження в практику.

Соціальний потенціал СПЕБ (ресурси суспільного сприйняття) визначається рівнями суспільного сприйняття та відповідної суспільною активністю щодо природоохоронної діяльності та екологічної політики в цілому. Цей потенціал реалізується на наступних рівнях суспільного прояву: рівень суспільного сприйняття проблем екологічної безпеки та їх пріоритетності; рівень громадського забезпечення відстоювання суспільних інтересів через громадянські ініціативи, заходи підтримки або спротиву щодо певних рішень стосовно навколишнього середовища та безпеки життєдіяльності; рівень екологічної освіти та просвіти, їх безперервність; рівень державно-приватного партнерства у сфері забезпечення екологічної безпеки.

Міжнародний потенціал СПЕБ (ресурси міжнародної підтримки екологічних планів, проектів, програм) визначається наступними складовими: наявність міжнародних природоохоронних угод та їх дієвість щодо впливу на формування та реалізацію екологічної політики; наявність міжнародної підтримки (як безповоротної так і у вигляді кредитних позичок) та її ефективність; можливість впливу міжнародних сил оперативного реагування на надзвичайні екологічні ситуації.

Просторовий рівень СПЕБ. Цей рівень визначається через регіональне охоплення та регіональну рівність у доступу до ресурсів забезпечення екологічної безпеки та наявність регіональних пріоритетів щодо використання і розподілу ресурсів забезпечення екологічної безпеки.

Таким чином, детальна теоретико-методологічна характеристика СПЕБ дозволяє визначити його як багаторівневу взаємозалежну систему, що спрямована на досягнення стабільного функціонування економіки та суспільства в сфері ефективного забезпечення екологічної безпеки для території, суб'єктів господарювання та населення, яка визначається спроможністю держави уможливити суспільно-прийнятний рівень мінімізації потенційних та реальних екологічних загроз та збитків.

Вирішення проблем забезпечення переходу України на модель сталого розвитку, особливо у системі модернізації національного господарства, неможливо без виявлення дієвих важелів розробки і впровадження політики екологічної безпеки, уможливлення безпеки життєдіяльності населення і розвитку територій. Для створення такої системи пропонується визначити основні концептуальні положення Стратегічного потенціалу екологічної безпеки розвитку продуктивних сил. Міжнародний досвід доводить ефективність запровадження важелів екологічної політики у тісному зв'язку з економічними і соціальними факторами впливу на діяльність держави по охороні навколишнього середовища, раціональному використанню природних ресурсів та мінімізації природних і техногенних загроз для населення.

Державна політика підтримки та забезпечення розвитку СПЕБ спрямована на гармонійний, поступальний, збалансований, розвиток всіх сфер національного господарства та суспільних відносин, що впливають або впливатимуть на рівень забезпечення екологічної безпеки розвитку продуктивних сил. Основні важелі такої політики сконцентровані навколо основних складових (потенціалів) СПЕБ, а саме на: управлінському потенціалі, ресурсному потенціалі, соціальному потенціалі, міжнародному потенціалі в межах дворівневої структури реалізації СПЕБ – просторової та галузевої.

Ці концептуальні основи мають бути системою науково обґрунтованих стратегічних підходів, які мають покладатися в основу державної політики у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання природних ресурсів, безпеки життєдіяльності населення, законодавчих та економічних засобів стимулювання розвитку СПЕБ, визначає основну мету, завдання і напрями його забезпечення відповідно до головних цілей розвитку країни.

Сучасний стан СПЕБ. Стратегічний потенціал екологічної безпеки визначається станом розвитку продуктивних сил країни та суспільною готовністю залучати матеріальні, організаційні та культурно-просвітницькі ресурси до забезпечення екологічної безпеки на рівні, що максимально відповідає можливостям суспільного розвитку та науковим уявленням щодо якості навколишнього середовища.

Метою Концептуальних основ СПЕБ є:

забезпечення реалізації політики переходу держави на шлях сталого розвитку, через послідовне всебічне зміцнення можливостей держави унеможливлення виникнення реальних і потенційних загроз навколишньому середовищу, суспільству, національному господарству за рахунок послідовної екологізації суспільно-господарських відносин, створення умов для поступального, сприятливого для життєдіяльності населення і навколишнього середовища, розвитку продуктивних сил.

визначення СПЕБ в системі забезпечення національної безпеки держави через зміцнення її економічної та екологічної складових в системі сталого розвитку країни та її окремих регіонів;

уточнення цілей та основних напрямків політики органів державної влади щодо стратегічного потенціалу екологічної безпеки, визначення критеріїв бюджетної підтримки господарської, спрямованої на зміцнення СПЕБ країни;

формування єдиного комплексного методологічного підходу до вирішення проблем забезпечення екологічної безпеки центральними та місцевими органами виконавчої влади та місцевого самоврядування, громадськими організаціями, іншими юридичними та фізичними особами;

визначення пріоритетів, правових, організаційних і фінансових інструментів державної підтримки екологічної безпеки, а також чітке встановлення видів діяльності, розвиток яких здійснюється винятково за рахунок ринкових механізмів;

систематизація заходів державної підтримки розвитку СПЕБ з точки зору досягнення максимальної ефективності використання бюджетних коштів.

Принципи, на яких буде ґрунтуватися подальший розвиток СПЕБ, повинні враховувати інтереси регіонів, суб'єктів господарювання, держави в цілому.

Основними принципами державної політики в галузі підтримки і розвитку СПЕБ мають стати:

суворе дотримання вимог Конституції України, законів України та інших нормативно-правових актів;

максимально досяжний захист прав територій, населення, окремих суб'єктів господарювання в сфері забезпечення екологічної безпеки господарювання та життєдіяльності, підтримки біорізноманіття на природоохоронних територіях;

удосконалення і пошук нових форм підтримки СПЕБ;

державне регулювання, на основі застосування міжнародного досвіду та міжнародних стандартів із формування та реалізації проектів, програм та заходів, спрямованих на підвищення ефективності попереджувальних заходів в сфері забезпечення екологічної безпеки, унеможливлення виникнення надзвичайних ситуацій природного та техногенного характеру;

відкритість, гласність, систематичне інформування юридичних осіб і громадян про реалізацію державної політики в галузі підтримки і розвитку діяльності, спрямованої на забезпечення екологічної безпеки, створення умов для зменшення ризиків виникнення екологічних загроз.

Практична діяльність щодо розвитку СПЕБ має здійснюватись у двох основних напрямках: створення загальних сприятливих умов для ефективного здійснення діяльності всіх суб'єктів господарювання та надання адресної державної підтримки окремим категоріям підприємств, успішна діяльність яких має особливе значення для вирішення загальнонаціональних завдань охорони навколишнього природного середовища, попередження виникнення надзвичайних ситуацій природного та техногенного походження.

До загальних заходів, які спрямовані на створення загальних сприятливих умов розвитку СПЕБ відносяться:

удосконалення нормативно-правового забезпечення діяльності суб'єктів господарювання та регіонального управління в сфері розвитку СПЕБ;

ліквідація існуючих адміністративних бар'єрів в діяльності суб'єктів господарювання, спрямованої на зміцнення СПЕБ;

удосконалення податкового регулювання діяльності, спрямованої на забезпечення екологічної безпеки та підвищення безпеки життєдіяльності населення;

удосконалення фінансово-кредитної підтримки та розвиток ринку фінансових послуг щодо еколого-орієнтованих проєктів і програм, зокрема місцевого рівня, підвищення рівня техніко-технологічного та організаційно-управлінського попередження виникнення надзвичайних ситуацій природного та техногенного походження;

покращання інформаційного забезпечення діяльності господарських суб'єктів в сфері зміцнення СПЕБ;

створення позитивної суспільної думки про діяльність суб'єктів господарювання та органів виконавчої й законодавчої влади, місцевого самоврядування, спрямованої на формування та зміцнення СПЕБ.

Адресна державна підтримка суб'єктів господарювання повинна надаватися тим категоріям підприємств, діяльність яких має особливе значення для забезпечення екологічної безпеки окремих регіонів країни або держави в цілому і які:

розпочинають свою профільну діяльність, пов'язану з охороною навколишнього природного середовища, раціонального використання природних ресурсів, захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій природного та техногенного походження;

знаходяться в складному фінансовому становищі з об'єктивних причин, але не змінюють власну спеціалізацію, пов'язану з охороною навколишнього природного середовища, раціонального використання природних ресурсів, захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій природного та техногенного походження

застосовують інноваційні або соціально орієнтовані форми діяльності за для досягнення найкращих результатів стосовно забезпечення екологічної безпеки та підвищення захищеності населення і територій від надзвичайних ситуацій природного та техногенного походження;

Форми та обсяги адресної державної підтримки мають обиратися індивідуально в кожному конкретному випадку з урахуванням фінансово-економічного стану суб'єкта господарювання згідно основного виду діяльності або спроможності органу виконавчої влади реалізовувати проєкти чи програми із забезпечення екологічної безпеки.

Державна політика щодо розвитку СПЕБ. Державна політика в сфері соціально-економічного розвитку СПЕБ забезпечуються на основі:

аналізу стану СПЕБ, ефективності застосування заходів з державної підтримки; створення єдиної інформаційної системи підтримки діяльності, спрямованої на підвищення ефективності СПЕБ;

підготовки нормативних актів, які визначають акредитації, атестації, сертифікації та ліцензування суб'єктів господарювання, відносин з органами влади та управління, природоохоронними органами, необхідність, види та характер регулювання екологічно сприятливої господарської діяльності чи іншої діяльності, результати якої спрямовані на підвищення СПЕБ;

підготовки пропозицій за пріоритетними напрямками та формами державної підтримки суб'єктів господарювання; розробки державних програм підтримки СПЕБ на об'єктовому, місцевому та регіональному рівнях;

координації діяльності організацій, які здійснюють підтримку забезпечення екологічної безпеки та підвищення рівня захищеності населення і територій від надзвичайних ситуацій природного та техногенного характеру;

створення сприятливої системи надання пільг для підприємств, установ, організацій і громадян, які провадять цілеспрямовані акції, реалізують проєкти та програми, спрямовані на підвищення ефективності СПЕБ на місцевому, регіональному та загальнодержавному рівнях;

стимулювання спеціальними фінансовими і кредитними важелями виробництва екологічних товарів і розвиток сфери екологічних послуг;

у відповідності до Концептуальних засад забезпечення розвитку екологічного підприємництва в Україні [Жарова, Какутич, Хлобистов, 2009], забезпечення стимулювання ефективного попиту на екологічну продукцію та послуги насамперед політикою державного замовлення, а також забезпечувати полегшений доступ підприємствам, які виробляють екологічну продукцію, до послуг, наданих державними установами.

Реалізація зазначених напрямків державної політики має здійснюватись з урахуванням розподілу повноважень органів виконавчої влади та місцевого самоврядування, особливо в умовах здійснення адміністративної реформи. При цьому до повноважень органів виконавчої влади в сфері підвищення ефективності соціально-економічного розвитку СПЕБ належить:

правове та нормативне регулювання поточної та спеціалізованої діяльності суб'єктів господарювання, органів виконавчої влади, спрямованої на забезпечення СПЕБ, як складової частини загальної господарської діяльності та регіонального управління;

встановлення особливого податкового режиму суб'єктів господарювання, діяльність яких пов'язана з пріоритетними проєктами (пріоритети визначаються центральними та регіональними органами виконавчої влади) щодо зміцнення СПЕБ;

визначення обсягів фінансування, видів, обсягів придбання та виробників продукції природоохоронного призначення при реалізації природоохоронних програм, проєктів та заходів, які фінансуються повністю з бюджету;

узгодження видів, обсягів споживання та виробників продукції контроль екологічного призначення при реалізації екологічних програм проєктів та заходів, які частково фінансуються з бюджету;

контроль за виконанням суб'єктами господарювання договірних зобов'язань при реалізації екологічних програм, проєктів та заходів, які повністю фінансуються з бюджету;

розробка державних програм підтримки екологічно сприятливої господарської діяльності;

укладання міжнародних та міждержавних договорів та угод у сфері забезпечення екологічної безпеки та підвищення захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій природного та техногенного походження;

підтримка в створенні природоохоронних інституцій та суб'єктів господарювання, діяльність яких спрямована на забезпечення екологічної безпеки.

Органи місцевого самоврядування у сфері розвитку СПЕБ визначають:

обсяги фінансування, види, обсяги придбання та перелік виробників продукції природоохоронного призначення та спрямованих на підвищення захищеності населення і територій від наслідків надзвичайних ситуацій природного та техногенного походження при реалізації програм, проектів та заходів, що фінансуються повністю з місцевого бюджету;

механізм цільового використання частини коштів, отриманих від приватизації державного майна, з позабюджетного Державного фонду приватизації на проекти, пов'язані з охороною навколишнього середовища та підвищення захищеності населення і територій від наслідків надзвичайних ситуацій природного та техногенного походження у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України;

частки обсягів фінансування, видів, обсягів споживання та виробників продукції природоохоронного призначення та спрямованих на підвищення захищеності населення і територій від наслідків надзвичайних ситуацій природного та техногенного походження при реалізації програм, проектів та заходів, які фінансуються частково з місцевого бюджету;

режим оподаткування суб'єктів екологічно сприятливої господарської діяльності.

Основні заходи з реалізації Концептуальних засад соціально-економічного розвитку стратегічного потенціалу екологічної безпеки.

нормативно-правового спрямування

розвиток та удосконалення нормативно-правового забезпечення підтримки господарської діяльності в сфері діяльності, пов'язаною з охороною навколишнього середовища та підвищення захищеності населення і територій від наслідків надзвичайних ситуацій природного та техногенного походження шляхом надання конкретних пропозицій щодо вдосконалення чинного законодавства (податкові пільги, механізм перерозподілу платежів за забруднення навколишнього середовища, пільгове кредитування закупок обладнання, тощо) з використанням накопиченого досвіду;

посилення адаптації законодавства України у сфері охорони навколишнього середовища до законодавства Європейського Союзу;

залучення до участі в нормотворчому процесі екологічні громадські організації (об'єднання), які мають значний накопичений досвід та поінформованість про стан і проблеми щодо забезпечення екологічної безпеки у конкретних регіонах або галузях економіки;

управлінсько-адміністративного спрямування

підтримка реалізації інвестиційних проектів щодо діяльності, пов'язаної з охороною навколишнього середовища та підвищення захищеності населення і територій від наслідків надзвичайних ситуацій природного та техногенного походження загальнодержавного і міжрегіонального значення;

сприяння процесу сертифікації екологічно орієнтованих підприємств згідно з вимогами стандартів серій ISO 9000 та ISO14000;

сприяння залученню іноземних інвестицій у виді цільових кредитів (позик) міжнародних фінансових інститутів, у тому числі Всесвітнього банку, Європейського банку реконструкції і розвитку, Міжнародної фінансової корпорації тощо у проекти, які пов'язані з посиленням СПЕБ;

безпосередня участь у маркетингу та демонстрації зразків передових технологій забезпечення екологічної безпеки та підвищення захищеності населення і територій від надзвичайних ситуацій природного та техногенного походження;

впровадження програми оцінки банками впливу проектів на навколишнє середовище чи врахування необхідності інвестицій в охорону навколишнього середовища;

сприяння створенню спільних підприємств з західними компаніями для формування оптимального співвідношення знань національних особливостей та доступу до фінансових ресурсів і сучасних технологій в сфері охорони навколишнього середовища та підвищення захищеності населення і територій від наслідків надзвичайних ситуацій природного та техногенного походження;

створення єдиної інформаційно-довідкової системи існуючої мережі підприємств, діяльність яких сприяє розвитку СПЕБ;

забезпечення ефективного державного нагляду у сфері екологічного підприємництва з урахуванням міжнародних принципів та стандартів;

забезпечення пріоритетності доступу кращих суб'єктів господарювання у виробництві екологічно чистої продукції при проведенні закупівель товарів та послуг за державні кошти;

відзначення підприємств, які демонструють зразки високої корпоративної відповідальності за екологічні наслідки своєї діяльності;

сприяння різним формам інвестицій у природоохоронний бізнес, а також у проекти, пов'язані з охороною навколишнього середовища та підвищення захищеності населення і територій від наслідків надзвичайних ситуацій природного та техногенного походження;

вдосконалення процедур тендерного відбору виконавців природоохоронних робіт, що фінансуються за рахунок державних коштів;

вдосконалення та спрощення процедури оренди об'єктів державної та комунальної власності, включаючи пільгові, для цілей сприяння окремим особливо важливим формам підприємництва, яке спрямоване на забезпечення екологічної безпеки у розвитку продуктивних сил (переробка відходів звалищ, шламонакопичувачів, тощо);

проведення прогностичних оцінок та розробка цільових програм розвитку СПЕБ з формуванням ринку товарів та послуг природоохоронного призначення на основі вітчизняних та міжнародних стандартів;

підтримка у проведенні лізингових операцій для вирішення проблем екологічної безпеки;

здійснення спеціалізованого ліцензування суб'єктів підприємництва з метою забезпечення дотримання їх прав і законних інтересів при здійсненні господарської діяльності, яка безпосередньо пов'язана з охороною навколишнього середовища та підвищення захищеності населення і територій від наслідків надзвичайних ситуацій природного та техногенного походження;

забезпечення тісної взаємодії з громадськими екологічними організаціями (об'єднаннями), налагодження постійного інформаційного зв'язку та партнерських відносин;

фіскального спрямування

життя запобіжних заходів для недопущення погіршення умов оподаткування підприємств, діяльність яких орієнтована на зміцнення СПЕБ через різні види природоохоронної діяльності чи цивільного захисту населення і територій, у разі зміни податкового законодавства;

участь у створенні та застосуванні податкових механізмів, які стимулюють створення і застосування екологічно чистих технологій, товарів та послуг;

віднесення до валових витрат господарюючого суб'єкта чи підприємництва будь-якої форми власності діяльності, діяльність якого пов'язана з розвитком СПЕБ (через різні види природоохоронної діяльності чи цивільного захисту населення і територій) вартості обладнання (або його відповідної частки), придбаного для розвитку основного виробництва;

віднесення до валових витрат підприємств-споживачів вартості (або відповідної частки) обладнання природоохоронного призначення, яке вироблено

господарюючими суб'єктами в межах програм, проектів, заходів або видів діяльності, пов'язаною з розвитком СПЕБ, яке включено до складу основних засобів цього підприємства-споживача;

встановлення ставки податку на прибуток від продажу продукції природоохоронного призначення, яка вироблена господарюючим суб'єктом в межах програм, проектів, заходів або видів діяльності, пов'язаною з розвитком СПЕБ, в пониженому розмірі від діючої ставки;

встановлення підвищених норм амортизації основних виробничих фондів суб'єктів підприємництва, в межах виконання ними замовлень або реалізації проектів та програм в межах програм, проектів, заходів або видів діяльності, пов'язаною з розвитком СПЕБ.

фінансово-економічного спрямування

створення додаткових цільових фондів для інвестування індустрії, пов'язаною з виготовленням товарів природоохоронного призначення або для цілей цивільного захисту населення і територій, які б сприяли забезпеченню відповідних підприємств стартовим капіталом і фінансуванню їх на ранніх стадіях розвитку, або ж виділяти для цього частину вже існуючих фондів, для фінансування постачальників відповідних товарів і послуг;

сприяння розвитку регіональних фондів фінансової підтримки підприємств з використанням коштів місцевих бюджетів, небанківських кредитно-фінансових організацій, що надають суб'єктам підприємництва на поворотній основі кошти під інвестиційні проекти із розвитку СПЕБ, а також залучення позабюджетних фінансових ресурсів для розвитку проектів, планів, політики, заходів, метою яких є підвищення дієвості охорони навколишнього середовища та підвищення захищеності населення і територій від наслідків надзвичайних ситуацій природного та техногенного походження;

удосконалення механізму застосування пільгових процентних ставок по кредитах, що видаються банками і небанківськими кредитно-фінансовими організаціями суб'єктам підприємництва, межах реалізації спеціалізованих проектів і програм, спрямованих на розвиток СПЕБ;

удосконалення механізмів державної фінансової підтримки господарюючих суб'єктів всіх форм власності в межах діяльності щодо розвитку СПЕБ шляхом часткової компенсації їх витрат по виплаті відсотків за користування кредитами (лізингом), що спрямовуються на розвиток екологічно орієнтованих виробництва або видів діяльності;

забезпечення отримання на договірних засадах частини коштів державних фондів охорони навколишнього природного середовища для здійснення спеціальних заходів по гарантованому зниженню викидів і скидів забруднюючих речовин і зменшення шкідливих фізичних та біологічних впливів на стан довкілля й розвиток екологічно безпечних технологій та виробництв;

забезпечення спрощеної процедури отримання земель під заставу господарюючими суб'єктами в межах реалізації проектів, програм чи постійної спеціалізованої діяльності з охорони навколишнього середовища та підвищення захищеності населення і територій від наслідків надзвичайних ситуацій природного та техногенного походження;

забезпечення добровільного страхування майна господарюючих суб'єктів, яке використовується для реалізації товарів та послуг в межах розвитку СПЕБ, а також їх доходів, отриманих в межах реалізації проектів з охорони навколишнього середовища та підвищення захищеності населення і територій від наслідків надзвичайних ситуацій природного та техногенного походження на випадок настання надзвичайних ситуацій і дії непереборної сили;

навчально-методичного спрямування

удосконалення і забезпечення функціонування багаторівневої системи підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації кадрів по основах охорони навколишнього середовища, у тому числі викладачів, консультантів, працівників органів державного управління, що безпосередньо забезпечують реалізацію державної політики в сфері охорони навколишнього середовища та підвищення захищеності населення і територій від наслідків надзвичайних ситуацій природного та техногенного походження;

поглиблення навчання та розвиток навчально-методичних програм з охорони навколишнього природного середовища та цивільного захисту, починаючи зі школи;

забезпечення взаємодії органів державного управління з громадськими організаціями, навчальними закладами, міжнародними організаціями, координація національних і міжнародних програм у сфері підготовки кадрів для охорони навколишнього природного середовища, цивільного захисту, споріднених видів діяльності;

здійснення фінансової й організаційної підтримки розробки учбово-методичної літератури, методичного й інформаційного забезпечення підготовки фахівців з охорони навколишнього природного середовища та цивільного захисту населення і територій, консультативного супроводу їхньої діяльності;

реалізація заходів для забезпечення доступності для широких кіл населення освіти з питань охорони навколишнього природного середовища;

надання господарюючим суб'єктам науково-методичної допомоги з питань організації екологічно безпечного виробництва;

інформаційно-аналітичного спрямування

удосконалення інформаційно-аналітичної роботи з питань розвитку проектів, програм, надання інформаційних та консультативних послуг, застосування передових геоінформаційних технологій, у діяльності з охорони навколишнього природного середовища та вдосконалення цивільного захисту населення і територій;

інформаційне забезпечення суб'єктів господарювання з питань екологізації виробництва та екологічної сертифікації продукції;

сприяння розвитку спеціалізованих форм консалтингу та маркетингу стосовно продукції (товарів та послуг), які спрямовані на розвиток СПЕБ;

підтримка проведення науково-дослідних робіт сфері розвитку СПЕБ, визначенню основних понять та категорій науково-дослідної та проектно-вишукувальної діяльності, пов'язаною з охороною навколишнього середовища та підвищення захищеності населення і територій від наслідків надзвичайних ситуацій природного та техногенного походження, а також споріднених видів діяльності;

підготовка та реалізація демонстраційних (пілотних) проектів з впровадження екологічно чистого виробництва та поширення досвіду його реалізації;

організація та проведення науково-практичних конференцій, семінарів, круглих столів з питань екологічної безпеки виробництва та споживання;

проведення масових інформаційних та рекламних заходів по просуванню екологічно безпечної продукції;

підтримка (організаційна, інформаційна, фінансова) створення і діяльності асоціацій (об'єднань) господарюючих суб'єктів з метою сприяння вирішенню проблем екологічної безпеки, врахування думки підприємців, представників органів виконавчої влади, місцевого самоврядування, громадськості при прийнятті рішень, вирішення гострих екологічних питань.

Механізм реалізації заходів. Державна підтримка розвитку СПЕБ у нормативно-правовому відношенні має реалізовуватись у вигляді цілісних державних, регіональних чи галузевих програм або підпрограм в складі галузевих програм або програм соціально-економічного розвитку територій.

Програми (підпрограми) підтримки розвитку СПЕБ розробляються в порядку, встановленому чинним законодавством, і повинні враховувати чинні державні екологічні програми, проекти, заходи та програми ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій та їх запобігання.

Програми (підпрограми) підтримки розвитку СПЕБ мають містити перспективні напрямки та першочергові заходи в цілому та в межах пріоритетних видів діяльності окремих господарюючих суб'єктів з урахуванням галузевої та територіальної специфіки.

Для найбільш повної реалізації напрямків, викладених у Концептуальних засадах соціально-економічного розвитку стратегічного потенціалу екологічної безпеки, доцільною є розробка Міністерством охорони навколишнього середовища спільно з Міністерством економіки та іншими органами державного управління, Національною академією наук України із залученням громадських організацій та інших зацікавлених сторін довгострокової державної програми підтримки розвитку СПЕБ.

Нормативно-правове забезпечення. Головним завданням удосконалення нормативної-правової бази в рамках пропонуваного Концептуальних засад є забезпечення на законодавчому рівні сприятливих умов для розвитку СПЕБ й усунення правових, адміністративних і організаційних обмежень і бар'єрів, що перешкоджають його створенню, ефективному розвитку і функціонуванню.

Нормативні-правові акти, які регулюють діяльність господарюючих суб'єктів в сфері забезпечення екологічної безпеки та цивільного захисту населення і територій, розподіляються на такі, що спрямовані на створення загальних сприятливих умов для здійснення діяльності зазначених підприємств і такі, що направлені на забезпечення адресної державної підтримки окремих суб'єктів господарювання в межах видів діяльності чи реалізації проектів, програм, замовлень з розвитку СПЕБ.

Підготовка і прийняття цих нормативно-правових актів має здійснюватися згідно із чинним законодавством та щорічними планами законопроектної роботи суб'єктів виконавчої влади.

Фінансове забезпечення заходів має здійснюватися за рахунок коштів державного бюджету, коштів місцевих бюджетів, коштів споживачів продукції (робіт, послуг) природоохоронного та екологічно орієнтованого призначення, коштів фондів охорони навколишнього природного середовища, інших позабюджетних джерел, включаючи спеціальні фонди підтримки екологічно сприятливої господарської діяльності, кошти які отримують в результаті перерозподілу частини видатків на охорону та відтворення природних ресурсів.

Міжнародне співробітництво в сфері реалізації заходів з розвитку СПЕБ розглядається як один із найважливіших елементів підтримки діяльності з підвищення ефективності управління охороною навколишнім природним середовищем та цивільним захистом населення і територій.

Його розвиток полягає в організації взаємодії (у тому числі на довгостроковій основі) з урядовими, громадськими і діловими колами закордонних країн, міжнародними організаціями, фондами, агентствами тощо.

Органи центральної виконавчої влади та органи місцевого самоврядування сприяють залученню на конкурсній основі господарюючих суб'єктів до реалізації міжнародних проектів і можуть надавати їм підтримку та гарантії в міжнародних природоохоронних проектах.

Висновки. Реалізація заходів по реалізації Концептуальних засад соціально-економічного розвитку стратегічного потенціалу екологічної безпеки дасть змогу:

підготувати необхідні умови для реалізації концепції переходу держави на шлях сталого розвитку; посилити захист інтересів населення і суспільства в сфері забезпечення екологічної безпеки; збалансувати систему природокористування, забезпечити екологізацію технологій у промисловості, енергетиці, будівництві, сільському господарстві, на транспорті; впорядкувати та урізноманітнити ринкові впливи на систему природокористування; поліпшити механізми державної підтримки діяльності, пов'язаної з розвитком СПЕБ; створити відповідні економічні та організаційно-правові умови стимулювання охорони і відтворення природно-ресурсного потенціалу країни; залучити довгострокові фінансові ресурси у вирішення екологічних проблем України.

Виконання всіх зазначених заходів має сприяти забезпеченню сталого розвитку економіки держави, забезпечити її стійкість до загроз та ризиків виникнення надзвичайних ситуацій природного та техногенного характеру, довгострокового забезпечення екологічної безпеки на рівні суспільного сприйняття та соціально-економічної доцільності розробки та реалізації екологічної політики держави та її окремих регіонів.

Література:

1. Герасимчук З.В. Екологічна безпека регіону: діагностика і механізм забезпечення / Герасимчук З.В., Олексюк А.О. / Монографія. – Луцьк: Надстир'я, 2007. – 280 с.
2. Данилишин Б.М. Екологічна складова політики сталого розвитку: монографія / Б.М. Данилишин. — Донецьк: Юго-Восток, 2008. — 256с. (НАН України; Рада по вивченню продуктивних сил України)
3. Добрянська Л.О. Особливості та перспективи нормативно-методичного забезпечення екологічної безпеки регіонального розвитку / Л.О. Добрянська // Матер. наук.-практ. конф. Всеукр. спілки учених-економістів Україна в умовах глобальної конкуренції: стратегія випереджаючого розвитку (Донецьк, 22-24 квітня, 2010 р.) / ВСВЕ, Донецький національний технічний університет. – Донецьк: Друк-ІНФО, 2010. – С.332-334.
4. Добрянська Л.О. Методологічні аспекти дослідження екологізації стратегічного потенціалу просторового розвитку продуктивних сил України / Добрянська Л.О., Хлобистов Є.В. // Агросвіт: науково-практичний журнал. – 2010. – №7. – С.7-14.
5. Жарова Л.В. Екологічне підприємництво та екологізація підприємництва: теорія, організація, управління: монографія / Жарова Л.В., Какутич Є.Ю., Хлобистов Є.В. : [За ред. акад. НАН України Данилишина Б.М.]– Суми: Університетська книга, 2009. – 240с.
6. країна: прогрес на шляху сталого розвитку: інформаційно-аналітичний огляд виконання «Порядку денного на XXI століття» : [РВПС України НАН України / За науковим керівництвом Данилишина Б.М.]– Київ: «НІЧЛАВА», 2002. – 224 с.
7. Хвесик М.А. Стратегічні імперативи раціонального природокористування в контексті соціально-економічного піднесення України: монографія / М.А. Хвесик. – Донецьк: Юго-Восток, 2008. – 508с. (НАН України; Рада по вивченню продуктивних сил України)
8. Хлобистов Є.В. Екологічна безпека стратегічного потенціалу динаміки розвитку продуктивних сил регіонів України / Хлобистов Є.В., Жарова Л.В., Кобзар О.М. // Механізм регулювання економіки. – 2008. – №3. – Т.1. – С.11-19.

Стаття надійшла до редакції 15.06.2010 р.

ТОВ "ДКС Центр"